

divisió administrativa. D'entre els tres tipus d'atles —puntuals, simbòlics i sintètics—, aquests darrers són els més accessibles, i més si són en color. Esdevenen una eina pedagògica de cabdal transcendència perquè permeten localitzar còmodament les variants lingüístiques cartografiades. El *PALDC* és el col·fó, la cirereta del pastís, la culminació de la producció dialectològica del mestre Veny. Esperem amb delit el novè i darrer volum d'aquesta magna i excepcional producció.

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili

VENY, Joan (2022): *Memòries d'un filòleg norantí*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor, 184 p.

La llengua ens configura i ens explica. Naixem i esdevenim immersos en una realitat humana que s'ha nodrit i enlairat des de la continuïtat d'un llegat construït per la successió de les generacions amb voluntat d'aprenentatge i de transcendència i en diàleg amb la naturalesa des d'un anhel de dignificació de la pròpia existència.

Estudiar la llengua —la seva evolució, la diversitat en què es manifesta, els mecanismes que intervenen en el seu funcionament...— és una de les professions més belles i intel·lectualment enriquidores. Joan Veny i Clar la va encertar de ple dedicant-s'hi. I ho ha fet amb perspicàcia, amb generositat i amb passió.

Els fruits assolits en molts anys de lliurament lluminós a la filologia són indiscutiblement formidables. N'hi ha prou de fer una ullada al conjunt de les seves publicacions.

Quan parlem o escrivim, no tan sols transmetem uns pensaments o unes emocions per mitjà de les paraules, sinó que hi reflectim —sovint sense ser-ne prou conscients— qui som i com som. En el cas del professor Joan Veny i d'aquest preciós conjunt d'evocacions del seu passat i els seus paisatges, és ben bé així. Llegint aquestes pàgines hi retrobem l'home i el científic confluint en una mateixa veu.

A l'hora que hi va enfilant la narració dels seus records, hi va inserint ara i adés apunts sobre l'origen dels mots o sobre el procés que explica la transformació de forma i de sentit que han sofert, començant pels seus mateixos cognoms i continuant per localismes del parlar de Campos o Lluçmajor que van incorporar-se d'una manera espontània a la seva experiència del llenguatge.

Joan Veny va néixer l'any de la mort d'Antoni M. Alcover, 1932, i, tot i que Veny sempre m'ha semblat més proper a la lúcida i a cops irònica bonhomia de Francesc de B. Moll, cal reconèixer que Alcover i Veny no tan sols comparteixen una profunda estimació per la llengua com a objecte d'estudi, sinó també un gust i un talent per redactar com a autèntics escriptors.

Confio que quedi clar del que he assenyalat fins ara que capbussar-se en aquestes *Memòries d'un filòleg norantí* constitueix una aventura estimulants i un plaer. Ho és pel que Joan Veny hi conta, però també per la manera com conquereix l'atenció del lector amb aclucades d'ull que ens acosten el savi que hi ha darrere de cada frase.

Joan Veny ha estructurat aquesta obra en diversos apartats, que s'inicien cronològicament amb la infantesa i l'adolescència, però que més endavant acaben orientant-se vers àmbits d'intervenció en què ha incidit, com ara institucions a les quals ha estat vinculat o projectes geolingüístics en què ha participat.

A *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny hi descriu amb mà de mestre la casa familiar, el seu poble. Ho fa amb precisió, però també amb calidesa, per evitar-hi la distància asèptica de qui fa una dissecció de la seva vida amb una mirada neutra, com si es tractés d'un fet aliè. Joan Veny hi fa compatible la subjectivitat i la veritat.

A l'hora de cuinar aquestes *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny ens aporta informació objectiva, però també una densa humanitat que celebra el goig de ser, sense negar les maltempsades que es fa inevitable afrontar i sense renunciar a una reflexió exigent sobre la societat.

Les anotacions filològiques amb què Joan Veny va amanint el seu text, el converteixen en un viatge a través dels records, però també en un testimoni preciós del riquíssim bagatge de dades i criteris que el

nostre il·lustre filòleg ha anat adquirint al llarg de molts anys de recerca i de docència i que li permeten oferir-nos consideracions substancials sobre noms de jocs, de peixos, d'eines..., però, a més, sobre topònims i malnoms, sobre la procedència empordanesa dels colonitzadors de les terres mallorquines on va néixer Veny o sobre el parlar de Campos o de Lluçmajor, el poble de la seva mare.

El relat de Joan Veny sobre l'etapa d'adolescència posa en evidència les mancances greus de l'escola de la postguerra. A *Memòries d'un filòleg noranti*, evoca com al pati del centre on va iniciar els estudis de batxillerat els feien cantar no tan sols el *Cara al sol* franquista, sinó també l'himne feixista italià «Giovinezza, giovinezza, / primavera di bellezza /...». Ens hi explica així mateix que li van proposar d'entrar al Seminari, una invitació que va defugir, o que el seu oncle capellà Antoni li va regalar la seva biblioteca, on va descobrir la *Vida Coetània* de Ramon Llull o, gràcies a la col·lecció de «Les Illes d'Or», Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Llorenç Riber...

Joan Veny ens hi transmet un lligam íntim amb el mar. Ens hi explica, per exemple, com els seus pares van comprar una casa a Sa Ràpita per passar-hi els estius i com acompanyava el seu avi de Lluçmajor a pescar «a grumeig».

L'any 1949 emprèn els estudis de Filosofia i Lletres en una Universitat de Barcelona que després de la Guerra Civil havia perdut molts dels seus principals referents (Pompeu Fabra, Carles Riba...). Joan Veny ens ofereix algunes anècdotes prou eloqüents sobre l'escàs nivell acadèmic d'alguns docents («En el Japón todas las poetisas eran mujeres»). Però alhora posa en relleu el compromís i la capacitat de professors com el llatínia Joan Bastardas. Ja a la segona part del pla d'estudis, Joan Veny va triar Filologia Romànica i hi va tenir com a professor un jove i ja destacat Antoni M. Badia i Margarit. L'amistat i la fecunda col·laboració que els va unir són ben conegudes. En aquelles aules Joan Veny va ser alumne de Martí de Riquer, Joan Petit o Antoni Griera.

A l'hora de completar els seus estudis universitaris, Joan Veny va presentar una tesi doctoral sobre els paral·lelismes entre el mallorquí i el català occidental, un tema que farà que se situï ben aviat com un acreditat expert en dialectologia i, doncs, que rebí la proposta d'integrar-se en l'ambiciós projecte de l'*Atlas lingüístic del domini català*, concebut inicialment per Antoni M. Badia i Margarit i Germà Colón.

L'any 1955 el professor Antoni M. Badia i Margarit aconsegueix per a Veny una beca d'ampliació d'estudis a Lovaina, on va passar més de mig any, que va aprofitar per traslladar-se a Alemanya (Colònia i Bonn) a fi de conèixer altres filòlegs eminents. De retorn a Barcelona s'incorpora al CSIC com a becari i a la Universitat de Barcelona com a ajudant del Dr. Badia i Margarit, una posició que es consolidarà quan un dels col·laboradors del Dr. Badia, el professor Josep Roca Pons, deixarà la Universitat de Barcelona per marxar de primer a Santiago de Cuba i després a la Universitat d'Indiana. Joan Veny n'aconsegueix la plaça i obtindrà un encàrrec de curs de Filologia Romànica.

Aleshores Joan Veny no pot diferir més la realització del servei militar, que farà a Mallorca, a Aviació, i que coincidirà amb la presentació de la seva tesi doctoral. També en aquell període farà amistat amb Manuel Sanchis Guarner, que formava part de l'equip d'elaboració del *Diccionari català-valencià-balear* i feia classes a l'Institut Ramon Llull.

De retorn a Barcelona, Joan Veny obté una beca d'ampliació d'estudis a Poitiers i, per superar una certa precarietat econòmica, es presenta a Madrid a les oposicions per ocupar una càtedra de francès d'institut, un procés que va durar, amb interrupcions, del mes d'agost al novembre de 1959, amb un desenllaç positiu, que va dur Joan Veny a l'institut de Lleida i va permetre que tirés endavant, ja a l'agost de 1960, el matrimoni amb Estrella Mesquida, «l'amor de la meua vida». A Lleida va viure tres anys i va fer-hi amistat amb Josep Vallverdú, Jaume Magre o Josep Lladonosa. Concedit l'any 1963 el trasllat a l'institut Joan d'Àustria de Barcelona, va acordar un intercanvi amb el Verdaguier, centre al qual es va al capdavant incorporar. Tornar a ser a Barcelona, li va permetre recuperar l'activitat docent a la Universitat de Barcelona, al costat dels professors Badia i Comas, que li van encomanar l'ensenyament de la Dialectologia.

En el marc de la seva fonamental activitat docent universitària, que va combinar amb la de professor d'institut, cal situar les notables tesis doctorals que va dirigir i que s'esmenten també a la part final d'aquest volum.

Joan Veny, però, va mantenir sempre el vincle amb Mallorca, on passava les vacances i on mantenia contactes amb filòlegs, historiadors, escriptors..., com Francesc de B. Moll, Bernat Vidal i Tomàs, Bartomeu Font, Miquel Duran, dels quals *Memòries d'un filòleg norantí* dona testimoni. El Dr. Veny ha concedit sempre un gran valor a l'amistat.

Al llarg d'aquestes *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny dedica, a més, atenció a la seva relació amb l'eminent lingüista Joan Coromines (fins i tot present en algun debat filològic somniat!) o a la seva tasca al capdavant de l'Escola d'Idiomes Moderns de la Universitat de Barcelona o com a professor de sintaxi castellana per a alumnes de la Universitat de Califòrnia.

Un esment a part mereix la implicació fonamental de Joan Veny en grans projectes geolingüístics, com l'*Atlas Lingüístic del Domini Català*, una obra immensa que, com ja he esmentat, van iniciar els professors Badia i Colón i el *Qüestionari* del qual van construir conjuntament Badia i Veny. Després d'un llarg i complex procés d'elaboració, aquesta contribució formidable, en nou volums, al coneixement de la variació dialectal del català va ser culminada per un equip dirigit per Joan Veny i Lídia Pons. N'és un excel·lent fruit derivat el *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*, també en nou volums.

Ara bé, Joan Veny ha participat en ambiciosos projectes que van més enllà de l'àmbit lingüístic estrictament català, com l'*Atlas Linguarum Europae*, l'*Atlas Linguistique Roman*, l'*Atlante Linguistico Mediterraneo*, el *Léxico de los Marineros Peninsulares* o l'*Atlas Linguistique des Côtes de l'Arc Nord-occidental de la Méditerranée*.

Certament cal associar d'una manera ben directa la trajectòria acadèmica del Dr. Veny a la Universitat de Barcelona, però no podem obviar en cap cas la labor ben rellevant que ha dut a terme des de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en àmbits com ara el magnífic projecte *Scripta*, corpus de textos dialectals entre els segles XIII i XXI, realitzat en col·laboració amb la professora M. Àngels Massip. D'altra banda, cal posar en relleu la contribució important del professor Joan Veny al *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans o el paper destacat que ha assumit en la preparació de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. Lèxic*, que constitueix un document d'una gran rellevància per a l'ús del català als mitjans de comunicació o a l'ensenyament. Afegim-hi encara dos altres vessants sobre els quals es projecten les responsabilitats assumides pel Dr. Joan Veny en el si de l'Institut d'Estudis Catalans: l'edició de publicacions periòdiques científiques i la terminologia. En primer lloc, cal fer menció de l'assumpció de la direcció des del 2014 (prèviament, ja des del 2003, havia acompanyat el professor Badia i Margarit en els treballs preparatoris dels diversos números) de la prestigiosa revista *Estudis Romànics*, creada per Ramon Aramon i Serra l'any 1947. I en segon lloc la presidència exercida per Joan Veny entre 1990 i 1993 i entre 2002 i 2014 del Consell Supervisor del TERMCAT, un organisme clau per garantir la plena adaptació del català a les exigències terminològiques de la societat contemporània. A *Memòries d'un filòleg norantí*, Joan Veny ens parla també de la seva significativa relació amb el País Basc.

Quan ens referim a l'humanisme i a la saviesa de Joan Veny, es fa inevitable afluïr a la seva trajectòria acadèmica, però aquests aspectes de la seva personalitat es perceben amb nitidesa així mateix quan destina unes pàgines plenes d'ànima del seu llibre de memòries a parlar-nos de la seva família, del pis de Barcelona on viu i del seu barri de Barcelona, incloent-hi les places, els arbres i els espais cordials que l'acullen i que sent com a propis.

Els lingüistes que s'aproximin a aquest volum tindran l'oportunitat d'aprofundir en la personalitat d'aquest il·lustre filòleg i hi trobaran un seguit de valuosos apunts sobre les principals línies de recerca que ha explorat i desenvolupat. Abans de res, la dialectologia, des del seu Campos nadiu al parlar de Guardamar, al sud del País Valencià, però també l'etimologia (amb una atenció singularment àmplia, però de cap manera exclusiva, als icciónims), els manlleus derivats del contacte de llengües, l'onomàstica (toponímia i antroponímia), la cultura material i cultura oral, l'edició de textos (*Tractat de preservació de pestilència...*), lexicografia, llengua literària, lingüística de corpus, sociolingüística, llengua històrica i llengua estàndard, didàctica (en són exponents les nombroses edicions d'*Els parlars catalans* o, més recentment, el volum *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*, 2015, en col·laboració amb Mar Massanell)... Són diverses i sovint complementàries les disciplines que han

ocupat les nombroses i fructíferes hores que Joan Veny, amb ciència i passió, com defensava el seu mestre Antoni M. Badia i Margarit, ha dedicat a l'estudi de la llengua.

Memòries d'un filòleg norantí ens permet de resseguir les petjades perdurables que el professor Joan Veny ha deixat en la filologia catalana. En són testimonis els seus deixebles, però també els assistents a les conferències que ha impartit en universitats i altres centres educatius i culturals del nostre país i de molts altres.

El llibre es tanca amb un balanç lúcid i serè del temps viscut, de les experiències familiars, professionals i institucionals que l'han enriquit, però també conté unes reflexions crítiques sobre alguns episodis del passat i sobre un present carregat d'incerteses, on Joan Veny, tanmateix, continua apostant amb determinació per una esperança que es fonamenta en un humanisme d'arrels fondes i en una afirmació d'un vincle essencial i irrenunciable amb la llengua. Joan Veny afirma: «La meua llengua és el català, que vaig aprendre dels meus pares i del contacte social amb la gent del meu poble», un lligam que rebla amb uns versos esplèndids de Marià Villangómez. En un darrer epígraf, que anomena *Tardor*, Joan Veny ens ofereix unes confessions que ens commouen per l'honestetat intel·lectual i la saviesa cordial amb què s'hi expressa, amb citacions finals de Maria Antònia Salvà, de Josep Vallverdú i de Joan Margarit, que en reflecteixen l'esperit.

El llibre es completa amb la bibliografia de Joan Veny, l'enumeració de reconeixements rebuts, de tesis dirigides, de projectes d'investigació i un sempre útil índex onomàstic.

Abans, però, Joan Veny cedeix a l'escriptor Ramon Solsona l'honor d'un text final, un epíleg que constitueix un brillant retrat del nostre admirat lingüista, on Solsona reivindica, amb justícia, que «Veny és un dels gegants del català que ens ha llegat unes eines eficacíssimes i d'una gran altura científica». Del tot d'acord! També quan a les últimes línies Ramon Solsona conclou: «El Premi d'Honor de les Lletres Catalanes que Joan Veny va rebre en 2015 és sobretot un gran Premi d'Amor a les Lletres Catalanes». Ho subscriu.

Gratitud a un gran científic i a un home que, servint la seva llengua, ha honorat la seva gent i el seu país, des de les seves arrels mallorquines a Campos al conjunt d'un domini lingüístic que ha trepitjat sencer, que ha estudiat amb excel·lència i que ens ha ajudat a comprendre i a estimar.

Carles DUARTE I MONTERRAT

VENY-MESQUIDA, Joan Ramon (cur.) (2022): *Epistolari V-A. Les cartes entre Josep Vallverdú i Guillem Viladot*. Lleida: Pagès Editors, 270 p.

La ciutat de Barcelona, capital de la pancatalanitat, no ha aconseguit convertir-se en un pol catalitzador i gresol, receptor i difusor de les activitats culturals d'arreu dels Països Catalans. Ni ha capitalitzat les aspiracions polítiques dels catalans, ni ha estat capaç, Catalunya endins, d'eliminar les perifèries territorials. Potser té raó Julià de Jòdar (2022) quan afirma que «el problema de Barcelona continuava sent —i és i serà— Catalunya». I tanmateix, tot allò que no es faci a Barcelona, com es queixen els qui no en són, pràcticament no existeix. Les Terres de Ponent no han pogut incorporar-se, en peu d'igualtat, a la dinàmica nacional, no pas perquè en principi no volguessin, sinó perquè el barcelocentrisme, instal·lat en un glamurós cosmoprovincianisme, ho ha impedit. I això que no han estat pocs els escriptors que, malgrat tot, s'han integrat a les lletres catalanes contemporànies: Ramon Xuriguera, Domènec de Bellmunt, Màrius Torres, Manuel de Pedrolo, Teresa Pàmies, Guillem Viladot, Josep Vallverdú, Jordi Pàmies, Carles Hac Mor, Josep Espunyes, Jaume Pont, Maria Barbal, Pep Coll, Maria Mercè Marçal, Carles Reig, Joan Barceló, Francesc Puigpelat o Imma Monsó, entre d'altres, si limitem la tria als nascuts al segle xx. Salvant les distàncies, dimensions i contextos, és el mateix tracte que reben els seus homòlegs de la Catalunya del Nord, les Terres de l'Ebre, el País Valencià i les Illes.

La ciutat de Lleida, al seu torn, com a capital de l'occident català, tampoc no ha reeixit a conquerir una mínima centralitat cultural, com sí que ho ha fet Girona, com a node d'unió amb el nord europeu, i